

Toplum Yanlısı ve Antisosyal Davranışların Belirleyicisi Olarak Empati: Kuramsal Temeller, Ölçüm Yöntemleri ve Davranışsal Sonuçlar

Empathy as a Determinant of Pro-Social and Antisocial Behaviors: Theoretical Foundations, Measurement Methods, and Behavioral Outcomes

 Cihangir Arkaç¹, Tuğçe Çakan¹, Zehra Meryem Hoccoğlu¹,
 Melike Eğer Aydoğmuş¹

¹Hacettepe Üniversitesi, Ankara

ÖZ

Empati, başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama ve bunlara uygun şekilde tepki verme yeteneğidir. Bu nedenle bireyler arası ilişkileri güçlendirme ve sosyal uyumu destekleme konusunda önemli bir role sahiptir. Bilişsel empati, başkasının bakış açısını anlamayı; duygusal empati ise onun hissettiklerini deneyimlemeyi içerir. Bu çalışmada empatinin tanımı, bileşenleri, ölçüm yöntemleri ve toplum yanlısı ile antisosyal davranışlarla olan ilişkisi ele alınmaktadır. Empatinin ölçümü öz-bildirim ölçekleri, davranışsal yöntemler ve nörogörüntüleme teknikleri ile gerçekleştirilmektedir. Empati toplum yanlısı ve antisosyal davranışlara hem direkt hem de biyopsikososyal (kişilik özellikleri, duygu düzenleme becerileri gibi) ve biyolojik etmenler aracılığıyla dolaylı olarak etki etmektedir. Diğer taraftan demografik etkenlere (yaş, cinsiyet gibi) bağlı olarak bu ilişkinin gücü farklılaşabilmektedir. Araştırmalarda farklı ölçüm tekniklerin bir arada kullanılması; yöntem olarak deneysel ve boylamsal çalışmalara daha çok yer verilmesi gelecek çalışmaları güçlendirecek noktalar olarak sıralanabilir. Ayrıca empatinin bu davranışlarla olan yakın ilişkisi sosyoloji, psikoloji ve ekonomi gibi farklı alanların dahil olacağı multidisipliner çalışmaların önemine vurgu yapmaktadır.

Anahtar sözcükler: Empati, toplum yanlısı davranış, antisosyal davranış, ölçüm yöntemleri, demografik etmenler

ABSTRACT

Empathy is the ability to understand the feelings and thoughts of others and to react to them appropriately. Therefore, it has an important role in strengthening interpersonal relationships and supporting social cohesion. Cognitive empathy involves understanding another person's point of view, while emotional empathy involves experiencing what they feel. In this study, the definition of empathy, its components, measurement methods and its relationship with pro-social and antisocial behaviours are discussed. Empathy is measured by self-report scales, behavioural methods and neuroimaging techniques. Empathy affects pro-social and antisocial behaviours both directly and indirectly through biopsychosocial (personality traits, emotion regulation skills) and biological factors. On the other hand, the strength of this relationship may differ depending on demographic factors -such as age, gender-. The use of different measurement techniques together in the studies and more experimental and longitudinal studies as a method can be listed as points that will strengthen future studies. In addition, the close relationship between empathy and these behaviours emphasises the importance of multidisciplinary studies involving different fields such as sociology, psychology and economics.

Keywords: Empathy, pro-social behaviour, antisocial behaviour, measurement methods, demographical factors

Giriş

Empati bireysel ve toplumsal etkileşimlerde merkezi bir rol oynayan karmaşık ve çok boyutlu bir kavramdır. Empati bireylerin anlamlı ilişkiler kurmasına ve toplumların uyum içinde yaşamasına önemli katkılar sunmaktadır (Lévy ve ark. 2019). Bu bağlamda, empatiye odaklanan mevcut araştırma bulgularının bütüncül bir şekilde ele alınması, empatinin öncülleri, bileşenleri ve sonuçlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Diğer birçok psikolojik kavram gibi empatinin kökeni de felsefeye dayanmaktadır. 1790'da empati ilk kez bir fenomen olarak ele alınmıştır (Smith 2002). Bu fenomen bir bireyin, başkasının bacağına veya koluna yönelik bir darbe gözlemlediğinde, kendi bacağını ya da kolunu otomatik olarak geri çekmesi şeklinde refleksif bir yetenek olarak örneklendirilmiştir. Ardından empati kavramı, ilk olarak Alman filozof Lipps (1903) tarafından sistematik olarak kavramsallaştırılmış ve "Einfühlung" terimiyle ifade edilmiştir. "Einfühlung" bir sanat eserine veya bir bireye karşı geliştirilen duygusal deneyimleri ifade etmektedir. Daha sonra Titchener (1909) bu terimi "empati" olarak adlandırmış ve modern tanımına ulaşmasına katkıda bulunmuştur. Hall ve Schwartz (2019), modern empati tanımlarını inceledikleri çalışmalarında, empatinin hâlâ refleksif bir yetenek olarak ele alındığını; ancak aynı zamanda bilişsel ve duygusal bileşenleri içeren karmaşık bir süreç olarak da değerlendirildiğini belirtmişlerdir. Bu derleme çalışmasının temel amacı empati ile toplum yanlısı ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişkiyi güncel literatür doğrultusunda kapsamlı bir şekilde incelemektir. Bu doğrultuda öncelikle empatinin literatürdeki tanımları, bileşenleri ve ölçüm yöntemleri ele alınacaktır. Ardından, toplum yanlısı ve antisosyal davranışların tanımları, empatiyle ilişkileri ve bu ilişkide etkili olan aracı ve düzenleyici değişkenler güncel kaynaklar ışığında açıklanacaktır. Son olarak empati odaklı literatürün güçlü ve zayıf yanları değerlendirilerek gelecekteki araştırmalara yönelik öneriler sunulacaktır.

Empatinin Tanımı, Özellikleri ve Bileşenleri

Empati, karmaşık yapısı nedeniyle literatürde farklı şekillerde tanımlanmıştır. Cuff ve arkadaşları (2016), literatürde 43 farklı empati tanımı bulunduğunu ve bu tanımların odaklandıkları boyutlar (bilişsel ya da duygusal), bireysel ya da toplumsal yönelime yaptıkları vurgu ile empatik deneyimin davranışsal bir sonuç içerip içermemesi gibi açılardan farklılaştığını belirtmişlerdir. Genel olarak empati, "başkasının bakış açısını benimseyip duygularını anlama ve uygun şekilde yanıt verme" olarak tanımlanmaktadır (Hall ve Schwartz 2019). Empati, sempati ve duygusal bulaşma gibi kavramlarla benzer anlamda kullanılsa da sempatide kişi karşıdaki kişiden farklı hislerle (örn., acıya karşılık acıma) harekete geçmekte (örn., yardım etme); duygusal bulaşmada ise başkasından yansıyan duygular kişide kendine aitmiş hissi uyandırmaktadır (Hein ve Singer 2008). Empati ise, bu iki kavramdan farklı olarak, hislerin kendine ait olmadığını bilerek aynı duyguyu hissetmeyi içerir (Decety ve Lamm 2006). Bu ayrımları yapabilmek, etkili bir empati deneyimi için kritik öneme sahiptir (Little ve ark. 2023).

Biyolojik (örn., oksitosin, serotonin ve dopamin salgılanımı) ve çevresel faktörler (örn., aile ortamı ve eğitim) empatinin gelişiminde ve sürekliliğinde ortak etkiye sahiptir (Knafo ve ark. 2008, Yang ve ark. 2017). Empati hem otomatik (örneğin, ağlayan birini görünce üzülme; Singer ve ark. 2004) hem de kontrollü süreçler aracılığıyla (örneğin, başkasının bakış açısını analiz etmek; Hodges ve Biswas-Diener 2007) ortaya çıkabilir. Ayrıca empati, yüz yüze etkileşimlerin ötesinde kitaplar, filmler ya da hayal gücü yoluyla da gelişebilir (Decety ve Jackson 2004) ve ses tonundaki küçük bir titreme gibi sınırlı duygusal ipuçları bile bu süreci tetikleyebilir (Blair 2005).

Empati üzerine yapılan kuramsal ve ampirik çalışmalar, bu olgunun iki temel boyuttan oluştuğunu göstermektedir: başkasının duygusal durumunu anlayabilme becerisi bilişsel empatiyi, benzer duyguların bireyde ortaya çıkması ise duygusal empatiyi ifade eder (Wagner ve ark. 2015). Örneğin, bir kişinin arkadaşının haksızlık karşısında öfkelenildiğini anlaması bilişsel boyuta; onunla birlikte öfkelenmesi ise duygusal boyuta karşılık gelir. Otizm ve psikopati gibi psikolojik eğilimler üzerine yapılan araştırmalar, bu iki empati türünün birbirinden ayrılan yapılarla sahip olduğunu göstermektedir (Baron-Cohen ve Wheelwright 2004, Blair 2005). Duygusal empati, bir kişinin yaşadığı duygusal deneyimi anlayarak kendi

duygusal durumunu buna göre ayarlamayı (duygusal rezonans), diğerlerinin duygularını anlayarak onlara destek olmayı ve uygun tepkiler vermeyi (duygudaşlık) içerir (Errasti ve ark. 2017). Araştırmalar duygusal empatinin çeşitli bağlamlarda sosyal dinamikleri önemli ölçüde etkilediğini; toplum yanlısı davranışların ve ilişkilerin güçlü bir belirleyicisi olduğunu göstermektedir (Qin ve ark. 2022, Smith-Flores ve ark. 2023). Bilişsel empati ise zihin kuramında olduğu gibi bir başkasının duygu ve düşüncelerini anlama becerisini içermektedir (Geer ve ark. 2000, Frith ve Frith 2003) bu nedenle perspektif alma olarak da temsil edilmektedir. Bu empati türü, sosyal ilişkileri (iç grupta ve dış grupta) güçlendirmenin yanı sıra etkili iletişimi ve ahlaki muhakemeyi de destekler (Chang ve ark. 2021). Literatürde bazı empati tanımları, duygusal empatiye vurgu yaparken (Hoffman 2000, Stocks ve ark. 2011), diğerleri bilişsel empatiye odaklanırlar (Decety ve Michalska 2010). Ancak çoğu tanım her iki boyutu da içermektedir (Colman 2009). Bu çeşitlilik, empatinin karmaşıklığını ve tanımsal zorluklarını yansıtmakta (Lampert ve ark. 2019); bu nedenle empatiyi ölçmek için farklı araçların geliştirilmesine yol açmaktadır (Gerdes ve ark. 2010, Brown ve ark. 2012).

Empati Ölçümünde Kullanılan Ölçüm Araçları

İnsan etkileşiminde önemli bir yere sahip olan empatinin çok boyutlu doğasını kapsamlı biçimde değerlendirebilmek için çeşitli ölçme yöntemleri kullanılmaktadır. Bunlar; öz-bildirim, davranışsal ve nörobilimsel ölçümler olmak üzere üç ana kategoriye ayrılmaktadır. Bu yöntemlerin her biri, empatinin bilişsel ve/veya duygusal boyutlarına yönelik farklı düzeylerde kavramsal kapsam ve ölçüm hassasiyeti sunmakta ve kullanım bağlamına göre avantajlar ve yöntemsel sınırlılıklar içermektedir (Beattie ve ark. 2011).

Tablo 1'de öz-bildirim, Tablo 2'de nörobilimsel, Tablo 3'te davranışsal ölçümlerin genel özellikleri özetlenmiştir. Öz-bildirim ölçekleri empatinin bir ya da birden çok boyutunu ele alabilirken; davranışsal ölçümler katılımcıların empatik tepkilerini yapılandırılmış görsel uyaranlar aracılığıyla değerlendirmeye odaklanmaktadır. Nörobilimsel yöntemler ise empatik tepkilerle ilişkili nöral korelasyonlara dair veri sunmakta; özellikle beyin aktivitesi ile sosyal davranışlar arasındaki ilişkileri ortaya koyarak empatiye dair daha nesnel göstergeler üretmektedir (Gill ve Calkins 2003). Bununla birlikte, bu yöntemler yüksek maliyet, uzmanlık gereksinimi ve sınırlı ekolojik geçerlilik gibi nedenlerle yaygın kullanım açısından belirli kısıtlamalara sahiptir (Yuguero ve ark. 2022).

Öz-bildirim ölçekleri, maliyet açısından avantajlı olmakla birlikte sosyal arzu edilebilirlik ve yanıt yanlılığına duyarlıdır. Nörobilimsel ölçümler, empatinin biyolojik temellerini anlamada önemli veriler sağlasa da yüksek maliyet ve sınırlı ekolojik geçerlilik gibi uygulama zorlukları nedeniyle yaygın kullanımı kısıtlıdır (Yuguero ve ark. 2022). Davranışsal ölçümler ise kontrollü ortamlarda güvenilir veri üretse de, gerçek yaşam koşullarındaki empatik tepkileri yansıtmada konusunda yetersiz kalabilir. Bu nedenle araştırmacıların empatinin çok boyutlu doğasını ve her ölçüm yönteminin kısıtlarını dikkate alarak araştırma bağlamına en uygun yöntemi seçmeleri ve mümkünse birden fazla ölçüm tekniğini bir arada kullanmaları önerilmektedir. Smith ve arkadaşları (2017), empati değerlendirmesinde bu yaklaşımların önemini vurgulamıştır. Araştırmacılar, öz-bildirim ölçeklerinin davranışsal gözlemlerle desteklenmesinin, empatik yeteneklerin daha kapsamlı değerlendirilmesini sağlayacağını belirtmiştir. Takip eden bölümlerde, empati odaklı çalışmaların özellikleri, toplum yanlısı ve antisosyal davranışlar bağlamında ele alınacaktır.

Toplum Yanlısı Davranışlar

Empati, bireyler arası etkileşimi güçlendirdiği gibi, toplumun genel refahını artıran, başkalarına veya topluma fayda sağlamayı amaçlayan toplum yanlısı davranışların da temelinde yer alır (Cikara ve ark. 2011). Bu davranışları yönlendiren mekanizmaları anlamak, sosyal hedefleri teşvik etmek, eşitliği ilerletmek ve toplumda birliktelik hislerini uyandırmak için gereklidir (Leeming ve Hayes 2016). Toplum yanlısı davranışların ortaya çıkışında farklı türde motivasyonlar etkili olabilir. Bireyler arası ilişkilerde adaletin sağlanması, sosyal hedeflerin ilerletilmesi, itibar kazanımı, öznel tatmin yaşanması ya da stresten kaçınma gibi dışsal ve içsel etkenler bu motivasyonlar arasında sayılabilir. Ancak literatürde sıklıkla vurgulanan asıl motivasyon genellikle başkalarının refahı için duyulan içten endişedir (Krebs 1982, Leeming ve Hayes 2016, Hepach ve Warneken 2018). Toplum yanlısı davranışların ortaya çıkmasında işbirlikçilik, dürüstlük ve alçak

gönüllülük gibi bireysel faktörlerin etkisinin yanında, aile ortamı, ebeveyn desteği ve sosyal teşvikler gibi durumsal faktörler de etkilidir (Hilbig ve ark. 2013, Nguyen-Van ve ark. 2021, Li ve Li 2022).

Tablo 1. Empati değerlendirmesinde kullanılan öz-bildirim-ölçekleri ve genel özellikleri.

Ölçüm Aracı	Geliştiren	Türk Kültürüne Uyarlayan	Yapısal Özellikler	Kapsam Özellikleri
Temel Empati Ölçeği (Basic Empathy Scale)	Jolliffe ve Farrington 2005	Topçu ve ark. 2010	20 madde: iki alt boyut.	Empatinin hem duygusal hem de bilişsel boyutunu ölçer. Öfke, korku ve mutluluk gibi temel duygulara odaklanır, araştırma ve klinik ortamlarda kullanılır (Zych ve ark. 2020, Azeredo ve ark. 2023).
Dengeli Duygusal Empati Ölçeği (Balanced Emotional Empathy Scale)	Mehrabian 1996	-	30 madde: 15'i olumlu 15'i olumsuz önerme	Empatinin sadece duygusal boyutunu ölçer. Tıp öğrencileri ve şizofreni hastalarının bakıcıları gibi farklı gruplarda kullanılmıştır (Courtright ve ark. 2005, Di Lorenzo ve ark. 2021).
Hogan Empati Ölçeği (Hogan Empathy Scale)	Hogan 1969	-	64 madde: Farklı envanterlerden alınmış maddeler (Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri 31 madde, Kaliforniya Psikolojik Envanteri 25 madde, Hogan ve arkadaşlarının eklediği 8 madde)	Empatinin sadece bilişsel boyutunu ölçer. Başkalarının bakış açılarını ve duygularını anlamının bilişsel yönlerine odaklanır (McLaren ve ark. 2019)
Çok Boyutlu Duygusal Empati Ölçeği (Multidimensional Emotional Empathy Scale)	Caruso ve Mayer 1998	Turan ve arkadaşları 2021	30 madde, altı alt boyut.	Empatinin sadece duygusal boyutunu ölçer. Empatik Acı, Pozitif Paylaşım, Duyarlı Ağlama, Duygusal Dikkat, Başkaları İçin Hissetme, Duygusal Bulaşma olmak üzere altı alt boyuttan oluşur.
Kişilerarası Tepkisellik Endeksi (Interpersonal Reactivity Index)	Davis 1980	Engeler ve Yargıç 2007	28 madde, dört alt boyut.	Empatinin hem bilişsel hem de duygusal boyutlarını ölçer (Vachon ve Lynam 2015). Perspektif alma ve fantezi alt boyutları bilişsel empatiyi; empatik endişe ve kişisel sıkıntı alt boyutları duygusal empatiyi temel alır.
Empati Ölçeği (Empathy Scale)	Baron-Cohen ve Wheelwright 2004	Bora ve Baysan-Arabacı 2009	Tam form 60 madde: 40 empati, 20 çeldirici madde. Kısa form 22 empati maddesi	Empatinin hem duygusal hem de bilişsel boyutlarını ölçer. İyi derecede psikometrik özelliklere sahiptir. Yetişkinler için geliştirilmiştir, hem öz-bildirim hem de yakınlar tarafından doldurulduğunda güvenilir sonuçlar sunar. Psikiyatrik rahatsızlıklarda (örneğin şizofreni) empati bozukluğunu belirlemede etkili bir araçtır (Bora ve Baysan-Arabacı 2009).

Tablo 2. Empati değerlendirmesinde kullanılan nörobilimsel ölçümler, avantajlar ve dezavantajları

Yöntem	Avantajlar	Dezavantajlar
Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRG)	MRG beyin aktivitesinin empatik uyarılara yanıtını yüksek uzamsal çözünürlükle görselleştirir (Banissy ve ark. 2012). Vücuda doğrudan müdahale etmeden, non-invaziv bir şekilde tamamlanır.	MRG maliyetli bir ölçüm olup sınırlı zamansal çözünürlük sunar. Ayrıca, laboratuvar ortamının yapaylığı bulguların genellenebilirliğini etkileyebilir (Lamm ve ark. 2011, Rütgen ve ark. 2019).
Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme (fMRI)	fMRI ise empati ile ilgili beyin bölgelerinin aktivitesini gerçek zamanlı olarak haritalar (Singer 2006). Bu yöntem yüksek uzamsal çözünürlük sağlar ve sinirsel devrelerin gelişimini takip edebilir (Fan ve ark. 2011). Vücuda doğrudan müdahale etmeden, non-invaziv bir şekilde tamamlanır.	fMRI maliyetli bir ölçüm olup sınırlı zamansal çözünürlük sunar. Bunun yanı sıra, laboratuvar ortamının yapaylığı bulguların genellenebilirliğini etkileyebilir (Lamm ve ark. 2011, Rütgen ve ark. 2019). Ayrıca bazı katılımcıların, makinenin özellikleri (örn. yüksek ses) nedeniyle bu yöntemden rahatsızlık duyduğu bilinmektedir (Rütgen ve ark. 2019).
Yüz Elektromiyografisi (YE)	YE, yüz kas aktivitelerini ölçerek anlık duygusal tepkileri objektif bir şekilde tespit eder (Westbury ve Neumann 2008). Vücuda doğrudan müdahale etmeden, non-invaziv bir şekilde tamamlanır.	Kişilerin yüz kas hareketleri çeşitli faktörlerden etkilenebilir ve verilerin yorumlanması uzmanlık gerektirir (Heller ve ark. 2011).

fMRI: Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme, YE: Yüz Elektromiyografisi, MRG: Manyetik Rezonans Görüntüleme

Empati ve Toplum Yanlısı Davranışlar

Empati, bireylerin başkalarının duygusal deneyimlerine duyarlılık göstermesini sağlayarak yardım etme, başışta bulunma ya da gönüllü destek sağlama gibi toplum yanlısı davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Batson ve ark. 1991). Birçok araştırmada empati düzeyi yüksek bireylerin başkalarının acısını ve ihtiyaçlarını daha derinden algıladığı ve bu algının bireyin toplum yanlısı davranışlarda bulunma olasılığını artırdığı desteklenmiştir (Park ve ark. 2015, Smith ve ark. 2019). Benzer şekilde Eisenberg ve Miller (1987) tarafından gerçekleştirilen kapsamlı bir meta-analiz çalışması, empati düzeyi yüksek bireylerin başkalarının sıkıntılarına karşı daha duyarlı olduklarını ve bu sıkıntıları hafifletmeye yönelik eylemlerde bulunma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Spesifik olarak duygusal empatinin başkalarının hislerini içselleştirme ve diğerlerine karşı daha şefkatli davranmaya yol açtığı, bilişsel empatinin ise diğerlerinin bakış açılarını anlama ve bu anlayışa dayalı eylemler gerçekleştirme yeteneklerini geliştirdiği savunulur (Lockwood ve ark. 2014, Telle ve Pfister 2015). Diğer yandan empati, başkalarının ihtiyaçlarını anlamak ve bu ihtiyaçları karşılayabilmek için tamamlanması gereken bilişsel ve duygusal değerlendirmeleri kapsadığı için toplumsal davranışların temelini oluşturduğu öne sürülmektedir (Bellucci ve ark. 2020, Decety 2011). Empati ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki bu güçlü bağ, bireylerin sosyal bağlarını güçlendiren ve toplum içinde dayanışmayı teşvik eden bir dinamik olarak kabul edilmektedir (Decety 2011, Luo 2018).

Empati ile toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişki, empatinin alt boyutları ve farklı toplum yanlısı davranışlar çerçevesinde incelenerek derinleştirilmiştir. Smith ve arkadaşlarının (2019) çalışması bilişsel empatinin hayırsever başış davranışını olumlu yönde etkilediğini ve empatik bireylerin toplumsal sorumluluk projelerine katılma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum bilişsel empatinin, özellikle organizasyonel ve sosyal bağlamlarda toplum yanlısı davranışları teşvik etmedeki önemini vurgulamaktadır. Diğer yandan yüksek duygusal empati düzeyinin fedakarlık yapmaktan kaçınmanın mümkün olduğu durumlarda bile başkalarına yardım etme davranışını artırdığı bilinmektedir (Von ve ark. 2022). Bu süreçte özgeci tepkileri yönlendiren şefkat duygusunun yoğun bir şekilde deneyimlenmesinin yardım davranışında artışa yol açtığı öne sürülmektedir (Sinclair ve ark. 2016).

Tablo 3. Empati değerlendirmesinde kullanılan davranışsal ölçümler ve genel özellikleri.

Ölçüm Aracı	Geliştiren	İşlem	Avantajlar	Dezavantajlar
Resim İzleme Paradigması (Picture Viewing Paradigms)	Westbury ve Neumann 2008	Testte, katılımcılar kontrollü bir ortamda belirli görsellere maruz bırakılır ve bilişsel-duygusal tepkileri ölçülür (Zhao ve ark. 2020)	Standartlaştırılmış görsel uyarılar kullanarak empatik tepkileri güvenilir şekilde karşılaştıran bu yöntem, katılımcılara duygusal sahneler sunarak empatiyi inceleme ve nörogörüntüleme ile beyin aktivitesini değerlendirme imkânı tanır (Zhao ve ark. 2020).	Laboratuvar ortamının yapaylığı, empatik tepkilerin genellenebilirliğini sınırlayabilir ve kısa süreli görsel uyarılar empatiyi tam yansıtmayabilir (Hilgard ve ark. 2014, Verona ve ark. 2013). Ayrıca, görev talimatları katılımcı tepkilerini yönlendirebilir ve ölçüm sürecine müdahale edebilir (Althaus ve ark. 2014). Yine bu yöntem bilişsel tepki hızını ölçmede etkili olsa da gerçek yaşam senaryolarındaki empatiyi tam olarak yansıtamayabilir.
Çizgi Roman Görevi (ÇRG - Comic Strip Task)	Völlm ve arkadaşları 2006	Bireylerin zihinsel durumlarını ve duygularını anlama yetisini değerlendiren standart bir ölçüm yöntemidir (Völlm ve ark. 2006). Eğitim amaçlı çizgi romanlardan oluşan ÇRG, katılımcılara görsel ve metinsel ipuçları sunarak belirli sorulara yanıt vermelerini gerektirir (Yüzbaşıoğlu ve Kurnaz 2023, Muzumdar 2016).	Özellikle OSB tanılı bireylerde zihin kuramı bozukluklarını belirlemek ve sosyal-bilişsel yetenekleri ölçmek için yaygın olarak kullanılır (Sivaratnam ve ark. 2012, Yüzbaşıoğlu ve Kurnaz 2023, Muzumdar 2016).	Duygusal ve sosyal senaryoları izole sunması, gerçek yaşam etkileşimlerini tam yansıtamayarak bulguların genellenebilirliğini sınırlayabilir (Pino ve ark. 2020). Ayrıca, katılımcı yanıtları bireysel deneyimlere bağlı olarak değişebilir. Bu durum ölçümün öznelliğini artırabilir. Sosyal bilişin yalnızca belirli bileşenlerini değerlendirdiğinden, empati ve zihin kuramının tüm yönlerini kapsamayabilir (Pertz ve ark. 2022).
Sanal Gerçeklik (VR) Teknolojileri	VR teknolojileri belirli bir kişi ya da grup tarafından yalnızca empati geliştirme amacıyla geliştirilmem iş olup, farklı alanlarda geniş bir kullanım alanına sahiptir.	Katılımcıların simülasyon laboratuvarları veya VR platformları aracılığı ile gerçek dünyadaki durumları taklit eden ortamlarda bulunmasını sağlar (Kim 2024; Vargas ve ark. 2022).	Katılımcılar, dijital ve fiziksel öğelerle etkileşime girerek, sağlık hizmetleri veya mühendislik gibi alanlarda karşılaşılabilecekleri durumlara hazırlanırlar. Sanal gerçeklik simülasyonları, katılımcılara gerçekçi ve tekrar edilebilir deneyimler sunması açısından etkili bir yöntemdir. Risk içermeyen bir ortamda bağlamsal öğrenme ve anlık geri bildirim sağlar.	Yüksek maliyet ve teknik sınırlamalar gibi dezavantajlara sahiptir. Ayrıca, simülasyonların gerçek dünyadaki dinamikleri tam olarak yansıtamaması, uygulama alanına bağlı olarak etkinliğini sınırlayabilir (Bumbach ve ark. 2022).

ÇRG: Çizgi Roman Görevi, OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu, VR: Sanal Gerçeklik

Empatinin toplum yanlısı davranışları teşvik etmedeki rolüne dair önemli bir bakış açısı, Batson ve arkadaşları (1991) tarafından geliştirilen empati-özgecilik hipotezinde öne sürülmüştür. Bu hipotez empati düzeyi yüksek bireylerin başka bir kişiye yardım etme ve özgeci davranış sergileme eğilimlerinin daha fazla olduğunu öne sürmektedir (Batson ve ark. 1988). Osman ve arkadaşlarının (2018) çalışması ve May (2011) tarafından yürütülen deneysel bir çalışmanın bulguları da empatik kaygının, bireylerin başkalarına fayda sağlayan işbirlikçi davranışlarda bulunma olasılığını artırdığını göstermiştir. Bu bulgular empati ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişkinin altında yatan özgeci motivasyonları desteklemektedir. Bunun yanı sıra literatürdeki bazı çalışmalar empatinin toplum yanlısı davranışları teşvik etmedeki rolünün sadece özgeci motivasyonlarla sınırlı olmadığını göstermektedir (Telle ve Pfister 2015). Bireylerin sosyal statülerini yükseltmek veya kişisel sıkıntılarını hafifletmek gibi kişisel faydalar nedeniyle empatik davranışlara katılma eğilimlerini ifade eden benmerkezci motivasyonların da bu süreci şekillendirebileceği belirtilmektedir (O'Malley ve ark. 2012). Örneğin, özellikle yüksek motivasyonlu sosyal ödüllerin beklendiği durumlarda yalnız bireylerin kaybedilen sosyal bağlantıları yeniden kurmak için yalnız olmayan bireylere kıyasla daha fazla toplum yanlısı davranış sergiledikleri bilinmektedir (Lucas ve ark. 2010). Bulgular empatinin toplum yanlısı davranışlar üzerindeki etkisinin hem özgeci motivasyonlarla hem de kişisel çıkarlar ile açıklanabileceğini göstermektedir. Bu çeşitlilik empatinin çok yönlü doğasını ve toplum yanlısı davranışların altında yatan farklı motivasyonları anlamak adına önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Empati ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişki, çocuklar üzerinde yapılan çalışmalarda da incelenmiştir. Qin ve arkadaşları (2022) çocuklarla yapılan bir çalışmada, empatinin çocuklarda toplum yanlısı davranışları artırdığını ve antisosyal davranışları azalttığını bulmuştur. Ayrıca Spinrad ve Gal (2018) tarafından gerçekleştirilen bir araştırma, empati eğitiminin çocukların başkalarına yardım etme, paylaşma ve destek olma gibi davranışlarını artırdığını göstermiştir. Suazo ve arkadaşları (2020), empatinin ahlaki duyarlılık ve toplum yanlısı davranıştaki rolünü araştırarak empati gelişiminin ahlaki değerlerin ve toplumsal normların şekillenmesindeki önemini ortaya koymaktadır. Kısaca empatik becerilerin erken yaşta kazandırılması, toplum yanlısı davranışları teşvik etmede ahlaklı ve uyumlu bir toplum oluşturma yolunda kritik bir öneme sahiptir. Bununla birlikte empatik becerilerin yalnızca çocukluk döneminde değil, aynı zamanda yetişkinlikte de geliştirilebileceği öne sürülmektedir.

Rathje ve arkadaşlarının (2021) araştırması, tiyatro sanatı ile uğraşmanın bireylerin farklı bakış açılarını deneyimlemelerine olanak tanıdığını ve empati becerilerini artırabileceğini ve bunun sonucunda toplum yanlısı davranışları teşvik edilebileceğini göstermiştir. Bu bulgu tiyatro izlemenin izleyicileri daha empatik davranmaya ve toplum yanlısı davranışlar benimsemeye teşvik edebileceğini öne süren Rowe ve Kaufman'ın (2023) araştırma sonuçlarıyla da tutarlılık göstermektedir. Empati ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişki, yalnızca bireysel düzeydeki davranışları değil, aynı zamanda toplumsal ve kurumsal düzeydeki etkileşimleri de belirlemektedir (Eisenberg ve Miller 1987, Batson ve ark. 1991, Luo 2018). Örneğin empati, çevresel sorumluluk ve çevre dostu eylemleri teşvik eden bir faktör olarak bireylerin çevreyi koruma yönündeki toplum yanlısı davranışlarını güçlendirmektedir (Hogan ve ark. 2016, Raza ve ark. 2021). Yüksek empati düzeyine sahip bireylerin çalıştığı kuruluşların çevreyle ilgili sosyal sorumluluk girişimlerine daha fazla katılım gösterdiği ve bu bireylerin çevre yanlısı davranışlarda bulunma olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Islam ve ark. 2019). Benzer şekilde, Wang ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan bir çalışma, doğaya yönelik empatinin çevre koruma ve sürdürülebilirlik davranışlarını teşvik ettiğini göstermiştir. Çalışma doğaya yönelik empati ile çevresel bağlılık ve çevre yanlısı davranışlar arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koyarak empatinin çevresel sürdürülebilirlik çabalarına nasıl katkıda bulunabileceğini göstermektedir (Wang ve ark. 2022).

Empati ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki pozitif ilişki birçok çalışma tarafından desteklenmekle birlikte bazı araştırmalarda bu ilişkinin anlamlı olmadığı da görülmektedir. Bu tutarsızlıkların temel nedenlerinden biri, empatinin duygusal ve bilişsel gibi farklı bileşenlerden oluşması olarak görülmektedir (Wink ve ark. 2021). Örneğin duygusal empati toplum yanlısı davranışları motive edebilirken bilişsel empati zorbalık gibi durumlarda savunmacı davranışlarla daha yakından ilişkili olabilir (Rizkyanti ve ark. 2021). Bu nedenle çalışmalarda ölçülen empati türü, davranışlarla gözlemlenen ilişkiyi önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Ayrıca kullanılan ölçüm araçları ve metodolojiler de bulgular üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Özellikle öz-bildirim yöntemi, sosyal beğenirlik yanlılığı gibi sınırlılıklara sahip olabilmekte ve bu durum, toplum yanlısı davranışlara ilişkin güvenilir olmayan sonuçlara yol açabilmektedir (Chirico ve ark.

2020). Örneğin Oliphant ve arkadaşları (2020), öz-bildirim temelli çevre yanlısı davranışların deneysel gözlemlerle uyumlu olmadığını ortaya koymuştur. Bu bulgular araştırmalarda kullanılan ölçme araçları ve metodolojilerin, empati ile toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişkinin nasıl algılandığını ve yorumlandığını doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Genel olarak empati ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişki pozitif ve tutarlı bulunmuş, empati düzeyi yüksek bireylerin toplum yararına olan eylemlerde bulunma olasılıklarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Eisenberg ve Miller 1987, Park ve ark. 2015, Luo 2018). Çalışmalardan elde edilen kolektif bulgular, empatinin bireylere, toplumlara ve çevreye fayda sağlayan toplum yanlısı davranışları teşvik etmedeki önemli rolünün altını çizmektedir. Empati düzeyinin artmasıyla birlikte olumlu sosyal etkileşimler ve toplum yanlısı davranışlar artmaktadır (Islam ve ark. 2019, Smith ve ark. 2019). Bazı çalışmalarda rastlanan tutarsızlıklar ise empatinin çok yönlü doğası ve daha çok öz-bildirimlere dayanan ölçme yöntemlerinin sosyal beğenirlik gibi etkilere karşı duyarlı olmasıyla açıklanabilir. Bu bulgular bize empatinin toplum yanlısı davranışları nasıl şekillendirdiğine dair geniş bir anlayış sunmaktadır.

Aracı ve Düzenleyici Faktörler

Empati ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişkiyi açıklamak, bu ilişkiyi şekillendiren demografik, psiko-sosyal ve çevresel değişkenlerin analizini gerektirmektedir. Bu bölümde empati ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişkide aracı ve düzenleyici rolü olan değişkenler üzerine yapılan araştırmalara odaklanılacaktır.

Demografik Etmenler

En çok çalışılan demografik değişkenlerden biri olan cinsiyetin empatinin toplum yanlısı davranış üzerindeki etkisini belirlediği bilinmektedir. Örneğin empatinin deneysel olarak değişimlendiği bazı çalışmalarda, kadınların erkeklere kıyasla daha fazla toplum yanlısı davranış sergilediği; cinsiyetin bu ilişkide düzenleyici rol oynadığı bulunmuştur (Czap ve ark. 2014, Khachaturyan ve Czap 2016, van Rijn ve ark. 2018). Kadınlar, empati deneyimi yaşadıklarında bu durumu toplum yanlısı davranışa dönüştürme eğilimindeyken; erkeklerde empati ve toplum yanlısı kararlar arasındaki ilişki daha zayıf kalmaktadır (Khachaturyan ve Czap 2016). Yaş da empati ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişkiyi etkileyen bir başka faktördür. Örneğin Beadle ve arkadaşlarının (2013) empatiyi deneysel olarak değişimledikleri çalışmasında ileri yetişkinlerin (67-93) genç yetişkinlere (18-26) kıyasla daha fazla toplum yanlısı davranış sergilediği gözlemlenmiştir. Yine başka bir çalışmada empatiyi tetikleyen bir durumun varlığında genç yaşlı bireylere (65-74 yaşlar) kıyasla orta yaşlı bireylerin (75-84 yaşlar) toplum yanlısı davranışa daha çok yöneldiği görülmüştür (Pollerhoff ve ark. 2022). Bu bulgular empatinin toplum yanlısı davranışlar üzerindeki etkisinde yaşı düzenleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Eğitim düzeyi empati ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir diğer önemli faktördür. Yin ve Wang (2022) tarafından gerçekleştirilen meta-analiz bulguları, söz konusu ilişkinin ilkökul düzeyinde zayıf olduğunu, ortaokul ve üniversite seviyelerinde ise en güçlü düzeye ulaştığını ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte empati ile toplum yanlısı davranış arasındaki ilişkinin güçlendiği görülmektedir (Li 2018). Ancak lise düzeyinde bu ilişkinin görece zayıflamasının, ergenlik döneminde bireylerin benlik odaklılıklarının artmasına bağlı olabileceği ileri sürülmektedir (Van der Graaff ve ark. 2018). Diğer taraftan kültürel geçmiş bireylerin empatik tepkilerini ve toplum yanlısı davranışlara katılımını şekillendirmektedir (González 2017). Yapılan kapsamlı bir meta-analiz çalışması, hem bilişsel hem de duygusal empatinin toplum yanlısı davranışlar ile olumlu yönde ilişkili olduğunu ve özellikle toplulukçu kültürlerde bu ilişkinin daha güçlü olduğunu göstermektedir (Yin ve Wang 2022). Bağlantılı olarak toplulukçu kültür yapısının bir özelliği olan, başkalarıyla ve sosyal çevreyle bağlantılı şekilde yapılandırılan, sosyal ilişkilerin devamlılığına ve grup normlarına uyuma öncelik veren karşılıklı bağımlı benlik kurgusunun empati ve çevre yanlısı davranış ilişkisini güçlendirdiği fakat sosyal bağlamlardan ve diğer bireylerden bağımsız şekilde yapılandırılan; bireysel başarıları, kişisel yetkinlikleri ve özgünlüğü ön plana çıkaran benlik kurgusu olan bağımsız benlik kurgusunun ise bu tür bir etki yaratmadığı bulunmuştur (Wang ve ark. 2022).

Psiko-Sosyal Etmenler

Psiko-sosyal faktörlerden biri olan duygu düzenleme stratejileri, toplum yanlısı davranışlar ile empati

arasındaki ilişkide önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin bir olayın duygusal etkisini azaltmak için o olay hakkındaki düşünceleri değiştirmeyi içeren bilişsel yeniden değerlendirme stratejisinin, duygusal empati ile toplum yanlısı davranışta bulunma arasındaki ilişkide düzenleyici role sahip olduğu görülmüştür. Buna karşın mevcut duygu ifadesini bilinçli olarak kontrol altına almayı ve dışı vurumu engellemeyi içeren bir duygu düzenleme stratejisi olan bastırma stratejisinin, empati ile toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişkide herhangi bir düzenleyici rol oynamadığı ortaya konmuştur (Lockwood ve ark. 2014). Bununla birlikte yapılan bir çalışma empatinin, bireylerin farklı seçenekleri değerlendirerek en iyi sonucu elde etmeye yönelik karar alma sürecini içeren rasyonel karar verme süreci aracılığıyla toplum yanlısı davranış üzerinde en belirleyici faktörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu empatinin doğrudan toplum yanlısı davranışa yönelmek yerine, bilişsel değerlendirme süreçlerinden geçerek şekillendiğini ve rasyonel karar mekanizmaları aracılığıyla daha sistematik bir toplum yanlısı tepkiye dönüştüğünü göstermektedir (Cardona-Isaza 2023). Yine yapılan farklı bir çalışmada empati ile toplum yanlısı davranış arasındaki ilişkide bireysel dindarlığın yani dinin kişilerin hayatındaki yeri ve yetkinlik düzeylerinin kısmi bir aracılık rolü üstlendiği görülmüştür (Korkmaz ve Hacikeleşoğlu 2021). Bu sonuç empati kaynaklı toplum yanlısı davranışların bir kısmının dindarlık üzerinden dolaylı olarak gerçekleştiğini ve bu süreçte dindarlığın ilişkiyi yönlendiren bir faktör olarak devreye girdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak empati ve toplum yanlısı davranışlar arasındaki ilişki, bireyin demografik özelliklerinden psiko-sosyal süreçlerine ve hatta biyolojik yatkınlıklarına kadar geniş bir değişken yelpazesi tarafından şekillendirilmektedir. Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve kültürel bağlam gibi demografik faktörler, empatinin toplum yanlısı davranışları ne ölçüde etkilediğini belirlerken; bilişsel yeniden değerlendirme, dindarlık ve rasyonel karar verme gibi psiko-sosyal süreçler de bu ilişkinin doğasını değiştirebilmektedir. Bunun yanı sıra empati yalnızca toplum yanlısı davranışları artıran bir unsur olmakla kalmayıp aynı zamanda öz şefkat, minnettarlık ve sosyal medya kullanımı gibi faktörler aracılığıyla da güçlendirilerek bu tür davranışları destekleyen bir mekanizma haline gelmektedir. Ayrıca, oksitosinerjik sistemin işleyişi gibi biyolojik süreçlerin de empati düzeyleri üzerindeki belirleyici etkisi, bireylerin toplum yanlısı davranışlara yönelme eğilimlerini dolaylı olarak şekillendirebilmektedir. Bu bulgular empati ve toplum yanlısı davranış arasındaki ilişkinin tek yönlü ve basit bir süreçten ziyade çok katmanlı ve dinamik bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu ilişkiyi anlamak ve geliştirmek adına, bireysel ve çevresel faktörleri dikkate alan kapsamlı yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir.

Antisosyal Davranışlar

Antisosyal davranışlar literatürde toplum normlarına karşı gelme ve diğer insanlara zarar verme; rahatsız etme ile karakterize davranışlar olarak tanımlanmakta; en çok hırsızlık, fiziksel saldırılar, yalan söyleme ve zorbalık eğilimleri ile temsil edilmektedir (Fairchild ve ark. 2013). Özellikle çocukluk ve ergenlik dönemleri antisosyal davranışların gelişiminde ve önlenmesinde kritik dönemler olduğu görülmektedir. Bu dönemlerde ortaya çıkan antisosyal davranış örüntüleri tedavi edilmediği takdirde yetişkinlikte suç teşkil eden davranışlara dönüşebilmektedir (Wilson ve ark. 2009). Antisosyal davranışların empati eksikliği, suç işleme gibi eğilimlerle ilişkili olduğu (Ferretti ve ark. 2021); antisosyal davranışların gelişimi ve önlenmesi süreçlerinde empatinin büyük rol oynadığı görülmektedir (Eisenberg ve Spinrad 2014). Antisosyal davranışların hem sosyal ve ekonomik maliyetleri bulunmaktadır. Çalışma ortamındaki gruplarda ve spor takımlarında antisosyal davranışlar, kişiler arasında çatışmaya sebep olarak grup sargınlığını, uzun vadede ise grup performansını ve üretimi düşürmektedir (Thau ve ark. 2007, Al-yaaribi ve Kavussanu 2017). Çocuklarda antisosyal davranışlar, aile üyelerinin iyi oluş hallerine zarar vermekte ve çocuk için yapılan harcamaları büyük miktarda arttırmaktadır (Romeo ve ark. 2006). Ancak yetişkinlikte görülen diğer insanlara zarar verme ve hırsızlık gibi antisosyal davranışların olumsuz çıktıları çok daha maliyetli olmaktadır. Mağdur olan bireylerin sağlık ve mal kaybının yanında (Tillem ve ark. 2020), suç işleyen kişilerin cezaevindeki uzun süreli bakım süreçleri, devlet bütçeleri üzerinde önemli bir yük oluşturmaktadır (Cohen 1998). Cezaevinden çıkan bireylerin iş ve eğitim hayatında yer bulamaması işsizlik oranlarını arttırmakta ve toplumda üretkenliği düşürmektedir (Farrington 2007). Bu durum cezaevinden çıkan bireyleri yeniden suça itmekte ve mevcut sorun döngüsel bir hale gelmektedir. Antisosyal davranışlar, bireylerin çevresinin yanı sıra kendi iyilik halleri üzerinde de yıkıcı etkiler yaratmaktadır. Yapılan bir boylamsal çalışmada, antisosyal

davranış örüntülerine sahip çocukların, antisosyal davranış göstermeyenlere kıyasla yetişkinlik dönemlerinde daha yüksek oranlarda saldırganlık, uyuşturucu kullanımı ve daha düşük düzeyde psikolojik sağlamlık sergiledikleri görülmüştür (Colman ve ark. 2009). Aynı çalışma sonucunda çocukluk döneminde antisosyal davranış örüntülerine sahip kişilerin yetişkinlikte sosyoekonomik seviyelerinin antisosyal davranış göstermeyenlere kıyasla çok daha düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Antisosyal davranışlar toplumda insanları rahatsız eden ve topluma zarar veren davranışlardır. Bu davranışlar hem davranış sahibine hem çevresindekilere hem de geniş anlamda topluma önemli psikolojik, sosyal ve ekonomik yük getirmektedir. Empatinin bu davranışların ortaya çıkması ve gelişimindeki rolü göze alındığında antisosyal davranış ve empati ilişkisinin anlaşılması önem teşkil etmektedir. Bu bölümde empati ve antisosyal davranış ilişkisi üzerinden antisosyal davranışa yönelik çalışmaların bulgularından bahsedilecektir.

Empati ve Antisosyal Davranışlar

Empati çoğunlukla toplum yanlısı davranışlara katkıları üzerinden anılsa da empati ve antisosyal davranışlar arasındaki ilişki de araştırmacılar tarafından çalışılan popüler bir konudur (Liu 2023). Çocukluk dönemlerinde empatinin gelişim sürecinde yaşanan biyolojik ve/veya çevresel kökenli aksaklıklar empati gelişimine ket vurmakta, empati eksikliği fenomenine neden olmaktadır (Warrier ve ark. 2018). Bireylerin başkalarının duygusal acılarını veya rahatsızlıklarını göz ardı etmelerine ve diğer insanlara veya topluma yönelik zarar verici davranışlar sergilemelerine yol açan empati eksikliği (Decety ve Moriguchi 2007) antisosyal davranışlarla yakından ilişkili bir kavramdır. Empati ve antisosyal ilişkileri inceleyen literatür daha çok suç davranışları ve kişiler arası ilişkiler çerçevesinde incelenmektedir.

Suç Davranışları

Suç davranışları, toplum içinde yasalara ve normlara aykırı olan ve doğrudan (örn., fiziksel şiddet) veya dolaylı bir şekilde (örn., hırsızlık) insanlara zarar veren davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Empati eksikliğinin saldırgan davranışlarla ilişkisi, psikolojik ve nörolojik temellere dayanmaktadır. Empati eksikliği olan bireyler nörolojik açıdan incelendiğinde orbitofrontal korteks ve amigdalada yapısal ve işlevsel farklılıklar gözlemlenmektedir (Blair 2010). Bu bölgelerdeki anormallikler, empati eksikliği ve artan saldırganlık ile yakından ilişkili olarak değerlendirilmektedir (Blair 2005, Blair 2010). Suç davranışları özelinde, empati eksikliğinin davranış seçimlerinde düşük utanç ve düşük suçluluk duygularıyla ilişkili olduğu görülmüştür (Trivedi-Bateman 2019). Yani empati eksikliği olan bireyler, diğer insanlara korku, üzüntü ve stres vermekten kaynaklanan bir utanç duygusu yaşamamaktadırlar. Ayrıca bu bireyler suç davranışlarını rasyonelleştirme ve sürdürme eğilimindedirler (Decety ve Meyer 2008). Bu durum empati eksikliği olan kişilerin normları ihlal edici davranışları sergilemelerine ve suç işlemeye daha yatkın hale gelmelerine neden olmaktadır. Fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve dolandırıcılık gibi yaygın suç davranışları empati eksikliği ile yakından ilişkilendirilmektedir (Romero-Martinez ve ark. 2016, Winter ve ark. 2017, Trivedi-Bateman 2019). Buna karşılık yüksek empatinin çete üyeliği (Lenzi ve ark. 2015) ve silah taşıma (Espejo-Siles ve ark. 2020) gibi suça sebep olabilecek davranışlara karşı koruyucu bir faktör olduğu görülmektedir. Bu ilişkiler çocuklardan yetişkinlere kadar birçok yaş grubunda ve farklı kültürlerde test edilmiş ve benzer sonuçlar elde edilmiştir (Jolliffe ve Farrington 2021). Ayrıca empati eksikliğinin çocukluk döneminde suç işlemeyi öngördüğü (Jolliffe ve Farrington 2004) ve ebeveynlerdeki empati eksikliğinin ise aile içi şiddeti tetiklediği bulunmuştur (Rodriguez 2013).

Bu bulgular bize empati eksikliğinin suç davranışları ile güçlü bir ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Hem psikolojik hem de nörolojik düzeyde yapılan araştırmalar, empati eksikliğinin bireylerin suç davranışları sergileme olasılığını artırdığını göstermektedir. Bu bireyler suç davranışlarını rasyonelleştirerek utanç ve suçluluk duygularını daha az deneyimlemekte ve bu durum norm ihlallerini sürdüren bir döngü yaratmaktadır.

Kişilerarası İlişkiler

Antisosyal davranışlar ve empati arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların ikinci olarak en çok yoğunlaştığı alan ise kişilerarası ilişkilerdir. Kişilerarası ilişkiler temelinde incelenen, yalan söyleme, sözel saldırganlık

ve zorbalık yapma gibi antisosyal davranışlar, bireysel ve toplumsal düzeyde suç davranışları kadar ciddi sonuçlar doğurmasa da bireylerin sosyal ilişki kalitesini ve iyi oluşlarını anlamlı oranda düşürmektedir. Suç davranışlarında olduğu gibi bu ilişkide de empatinin rolü önemlidir. Öyle ki empati eksikliğinin sözel saldırganlık (Jolliffe ve Farrington 2004), yalan söyleme (Blair 2008) ve zorbalık ile (Gini ve ark. 2007; Jolliffe ve Farrington 2011) ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca empati eksikliğinin karanlık üçlü kişilik özellikleri (narsisizm, makyavelizm ve psikopati) ile yakından ilişkili olduğunu gösteren birçok çalışma bulunmaktadır (Duradoni ve ark. 2023). Diğer taraftan yüksek düzeydeki empati antisosyal davranışa maruz kalan mağdurların olumsuz durumları karşısında duyarlı bir tutum sergilemesini sağlamaktadır (Espejo-Siles ve ark. 2020).

İrkçilik ve ayrımcılık çerçevesinde yapılan empati çalışmaları, empati eksikliğinin önyargı, kalıp yargı ve ayrımcılıkla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Empati eksikliği farklı etnik gruplara ve ırklara önyargılar geliştirilmesine neden olabilirken (Stephan ve Finlay 1999; Spanierman ve ark. 2006), perspektif alma dış grup üyelerine yönelik kalıp yargıları azaltmaktadır (Galinsky ve Moskowitz 2000). Finlay ve Stephan (2000) Afrikalı Amerikalılar ve Beyaz Amerikalılar arasında yaptığı çalışmada, Choi ve Cho (2013) ise Koreli ve Amerikalılar üzerine yaptığı çalışmada empati düzeyi yüksek olan katılımcıların iç grup ve dış grup yanlılıklarını daha az sergilediğini gözlemlemişlerdir; Önal ve arkadaşları (2021) bu ilişkiyi empati eksikliğinin önyargıları sınırlayabilme gücünde saklı olduğunu belirtmiştir.

Aile içi ilişkiler temelinde empati eksikliği, aile üyeleri arasında iletişim sorunlarına yol açarak aile içinde çatışmaların artmasına neden olmaktadır (Burleson 2003). Ebeveynlerdeki empati eksikliği çocukların duygusal ve fiziksel olarak ihmal ve istismar edilmesine neden olurken (Wiehe 2003); empati gelişiminde rol model eksikliği, çocuğun empati gelişimini engellemekte (Zhang ve ark. 2023) ve çocuğun yetişkinlik dönemlerinde şimdiye kadar bahsedilmiş empati eksikliğinden kaynaklanan olumsuz durumlara (suça karışma, zorbalık yapma vb.) düşme olasılığını arttırmaktadır. Özellikle ergenlik döneminde empati eksikliği, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde daha büyük sorunlara neden olmaktadır. Ergenlik dönemindeki gençler, duygusal olarak daha bağımsız olma çabası içerisindeyken empati yapamayan ebeveynlerle iletişim kurmakta zorlanabilmekte ve bu durum aile içi çatışmaları tetiklemektedir (Steinberg ve Silk 2002).

Sonuç olarak empati eksikliği kişilerarası ilişkilerde ciddi olumsuz sonuçlar doğurmakta ve bireylerin sosyal uyumuna zarar vermektedir. Yalan söyleme, zorbalık ve sözel saldırganlık gibi davranışlar empati eksikliği ile ilişkilendirilmekte ve bireylerin sosyal ilişkilerine zarar vermektedir. Ayrıca empati eksikliği ırkçılık ve ayrımcılık gibi önyargılı tutumları besleyerek toplumsal ayrılmaya yol açabilmektedir. Empatiyi daha başarılı sergileyen kişiler önyargılarını daha başarılı sınırlayabilmektedirler. Aile içi ilişkilerde ise empati eksikliği, çocukların duygusal gelişimini olumsuz etkileyerek uzun vadeli sorunlara neden olmaktadır. Bu bulgular çerçevesinde empatinin geliştirilmesi hem bireyler arası ilişkilerde hem de toplumsal düzeyde daha sağlıklı etkileşimler kurmanın önemli bir parçası olarak görülmektedir.

Aracı ve Düzenleyici Faktörler

Empati ile antisosyal davranışlar arasındaki güçlü ilişkide demografik, bilişsel, kültürel ve biyolojik faktörlerin aracı ve düzenleyici rol oynadığı görülmüştür.

Demografik Etmenler

Jolliffe ve Farrington (2011) yaptıkları çalışmada zorbalık davranışının cinsiyete göre farklılık gösterdiğini öne sürmektedir. Bilişsel empati eksikliği erkeklerde zorbalık davranışının önemli bir belirleyicisi iken kadınlarda bu etkiyi duygusal empati eksikliği yaratmaktadır (Jolliffe ve Farrington 2011). Paralel şekilde empati ve zorbalık literatürünü inceleyen meta analiz çalışmalarında cinsiyetler arası anlamlı farklar olduğu vurgulanırken (Mitsopoulou ve Giovazolias 2015; Zych ve ark. 2019); van Noorden ve arkadaşlarının derleme çalışmasında (2015) 40 zorbalık çalışması incelenmiş ve cinsiyetler arası anlamlı bir fark bulunamamıştır. van Noorden ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında anlamlı fark bulamamasının birkaç olası sebebi bulunmaktadır. Van Noorden ve arkadaşlarının (2015) çalışması, 18 yaş altı çocuk ve ergenlerden oluşan geniş bir popülasyonu kapsarken yaş grupları arasında detaylı analiz yapmamış dolayısıyla yaşın etkisine dair detaylı analizler sunmamıştır. Buna karşın Zych ve arkadaşları (2016) empati düzeylerinin yaşa bağlı olarak değiştiğini belirtirmiş, Mitsopoulou ve Giovazolias (2015)'de yaş ve cinsiyetin zorbalık üzerindeki

etkilerini ayrı ayrı incelemiş ve yaştan moderatör değişken olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca van Noorden ve arkadaşları (2015) çalışmasında empati ve zorbalık arasındaki ilişkiyi değerlendiren çalışmaların sonuçları karşılaştırılırken kullanılan ölçüm araçlarını sınırlandırmamıştır. Bu sebeple birçok farklı ölçekten gelen verilerin karışıklığı sebep olmuş olması olasıdır. Buna karşın anlamlı fark bulan diğer iki meta-analiz çalışması, empatiyi ve zorbalık ilişkisini inceleyen çalışmaları belirli ölçekler çerçevesinde analizlerine dahil etmiştir. Empati ve saldırganlık ilişkisinde ise empatinin saldırganlığı ketleyici etkisinin erkeklere kıyasla kadınlarda çok daha etkili olduğu gözlemlenmektedir (Stanger ve ark. 2016; Stanger ve ark. 2017). Hatta empatinin kadınlarda hem düşük hem de yüksek tahrik şartları altında saldırganlığı azalttığı görülürken erkeklerde empatinin etkisinin sadece düşük tahrik altında etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Stanger ve ark. 2016). Empati ve zorbalık arasındaki ilişkide etkisi test edilen bir diğer önemli demografik değişken yaştır. Yapılan çeşitli araştırmalarda yaştan ilerlemesiyle birlikte gelen sosyal ve bilişsel değişimlerin zorbalık davranışlarını etkilediği bulunmuştur. Özellikle çocukluk döneminden ergenliğe geçişle birlikte bireylerin akran ilişkilerinde daha fazla güç temelli dinamikleri oluşturduğu ve bu süreçte zorbalık davranışlarının arttığı gözlemlenmiştir (Rey ve ark. 2016; Utomo 2022). Empati ve zorbalık arasındaki ilişkide kültürel farkların incelendiği çok az çalışma bulunmakla birlikte var olan çalışmalarda kültürün anlamlı bir etki yaratmadığı görülmüştür (Rey ve ark. 2016). Ancak yapılan çalışmada karşılaştırılan kültürlerin tamamının İspanyol, Yunan ve İngiliz gibi Batı kültürlerinden olması kültürün bir değişken olarak daha kapsamlı ve genellenebilir şekilde test edilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Empati ve saldırganlık ilişkisinde kültürün etkilerini araştıran çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Ancak bir çalışmada empati eksikliğinin kültürel olarak değişebilen bir faktör olan baskınlık arzusu ile birleştiğinde saldırganlığı öngördüğü gözlemlenmiştir (Van Hazebroek ve ark. 2016).

Psiko-Sosyal Etmenler

Newton ve Bussy (2012) ortaokul öğrencileriyle yaptığı çalışmada empatik yeterlilik ve suç davranışları arasında ahlaki çözülmenin (moral disengagement) önemli bir aracı rol oynadığını sunmuştur ve bu ilişkide erkeklerin ahlaki çözülme puanlarının kızlara kıyasla anlamlı oranda daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmada ahlaki çözülme, kişinin kendi yanlış davranışlarını meşrulaştırması olarak tanımlanmaktadır. Aslında bu kavram çalışmamızda önceki başlıklarda bahsettiğimiz kişinin suç davranışını rasyonelleştirmesiyle ilgili literatürle paralel gözükmektedir. Rasyonelleştirme sürecinde kültürün de etkili olabileceği düşünülmektedir. Çeşitli kültürel yapılar empatik olmayan eylemleri rasyonelleştiren normatif tanımları teşvik ederek empati sürecini etkileyebilmekte bu da kültürel bağlamların empati düzeylerini ve suç davranışını etkileyebileceğini düşündürmektedir (Mackenzie 2006). Örneğin bazı toplumlarda onur kültürü oldukça belirgindir. Bu tür kültürel yapılarda özellikle erkekler arasında aile veya topluluk onurunun korunması uğruna şiddet kullanılması normalleştirilebilir. Mesela bir erkek ailesine yönelik bir hakarete veya küçük bir saygısızlığa karşılık vermek için şiddet uyguladığında bu eylemi "onurunu koruma" gerekçesiyle rasyonelize edebilir. Antisosyal davranışlar ve empati arasındaki ilişkide etkili olan bir diğer etmen ise baş etme stratejileridir. Qin ve arkadaşlarının (2022) yaptığı çalışmada pozitif (destek arama, duygu düzenleme vb.) ve negatif başa çıkma stratejilerinin (kaçınma, bastırma vb.) empati ve antisosyal davranış arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini göstermektedir. Olumlu başa çıkma stratejileri antisosyal davranış sıklığını azaltabilirken, olumsuz başa çıkma stratejileri antisosyal davranış sıklığını arttırdığı görülmüştür. Son olarak duygusuz-katı kişilik özelliklerinin de (Callous-unemotional traits) empati ve antisosyal davranışlar ilişkisinde etkili olduğu ve antisosyal davranış için bir risk faktörü olduğu öne sürülmektedir (Frick ve White 2008). Duygusuz-katı kişilik özellikleri başkalarının duygularına duyarsız kalma ve empati geliştirmede zorluk çekilmesini ifade etmektedir. Duygusuz-katı kişilik özelliklerinin yüksek olduğu bireylerde, empati düzeyi düşük olduğunda antisosyal davranışların ortaya çıkma riski daha belirgin hale gelebilmektedir (Frick ve White 2008).

Biyolojik Etmenler

Dürtüsellik, kortizol gibi hormon seviyeleri; insula ve amigdala gibi beyin yapılarının işleyişi empati ve antisosyal davranış ilişkisinde etkili bulunmuştur. Azalmış fizyolojik uyarılma ve stres reaktivitesi, empati ve antisosyal davranış ilişkisiyle bağlantılı görülmektedir (Shirtcliff 2009). Diğer bir deyişle düşük kortizol seviyesi ve yüksek dürtüsellik empati eksikliğinin etkilerini güçlendirmektedir. Örneğin empati eksikliği düşük kortizol seviyeleri ile birleştiğinde mağdurlara yönelik empatik duyarlılığın azalmasına ve dolaylı

yoldan kişinin antisosyal davranışlar sergilemesine neden olmaktadır. Paralel şekilde düşük empati seviyeleri ve yüksek dürtüsellğe sahip ergenlerin antisosyal davranışlara daha yatkın olduğu görülmektedir (Álvarez-García ve ark. 2019).

Sonuç olarak empati eksikliği ile zorbalık, saldırganlık ve suç davranışları gibi antisosyal davranışlar arasında aracılık ve düzenleme rolü üstlenen birçok demografik, biyolojik ve psiko-sosyal unsurun bulunduğu ortaya konulmuştur. Kültürel farklılıkların bu ilişkiye etkisinin henüz yeterince araştırılmamış olduğu ve bu alanda daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu başlık altında incelenen tüm bu bulgular empati ve antisosyal davranışlar arasındaki etkileşimin tek bir boyuta indirgenemeyeceğini hatta tam aksine çeşitli demografik, bilişsel, kültürel ve biyolojik değişkenlerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

Bu derleme çalışması, empati ile toplum yanlısı ve antisosyal davranışlar arasındaki karmaşık ve çok boyutlu ilişkiyi ele almaktadır. Empatinin bilişsel ve duygusal bileşenleriyle sosyal uyumun temelini oluşturduğu; toplum yanlısı davranışları teşvik ederken antisosyal eğilimleri önlemede kritik bir rol üstlendiği görülmüştür (Penner ve ark. 2005; Morrison 2006). Bununla birlikte çeşitli empati türlerinin farklı türde davranışlara yol açabildiği; özellikle duygusal empatinin şefkat ve yardım davranışlarını motive ettiği, bilişsel empatinin ise perspektif alma yoluyla ahlaki muhakemeyi desteklediği ortaya konmuştur (Lockwood ve ark. 2014). Buna karşın, empati eksikliğinin saldırganlık, zorbalık ve suç davranışlarıyla ilişkisi, empatinin sosyal etkileşimlerdeki koruyucu işlevini net bir şekilde vurgulamaktadır (Decety ve Moriguchi 2007; Park ve ark. 2015; Smith ve ark. 2019).

Çalışma, empatinin hem toplum yanlısı hem de antisosyal davranışlarda demografik ve psiko-sosyal etmenler, biyolojik yatkınlıklar gibi faktörlerle etkileşim içinde olduğunu göstermiştir. Ancak toplum yanlısı davranışlara kıyasla antisosyal davranış çalışmalarında bulguların daha tutarsız ve sayıca daha az olduğu görülmektedir. Örneğin toplulukçu kültürlerde empatinin toplum yanlısı etkilerinin daha belirgin olması (Yin ve Wang 2023) veya kadınlarda duygusal empatinin daha güçlü davranışsal çıktılar üretmesine (Stanger ve ark. 2016) kıyasla, antisosyal davranışlarda cinsiyet ve kültürün etkisi net olarak çizilememiştir. Diğer taraftan nörobilimsel bulgular orbitofrontal korteks ve amigdala gibi beyin bölgelerindeki işlevsel farklılıkların empati eksikliği ve antisosyal eğilimlerle bağlantılı olduğunu göstererek biyopsikososyal bir bakış açısının gerekliliğini ortaya koymuştur (Decety ve Moriguchi 2007; Blair 2010). Literatürde empati ve toplum yanlısı veya antisosyal davranış ilişkisine dair birçok çalışma olsa da, özellikle kullanılan yöntemler açısından bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Örneğin empati ölçümlerindeki öz-bildirim yanlılıkları ve laboratuvar ortamlarının yapaylığı, bulguların ekolojik geçerliliğini belirsizleştirmektedir (Jolliffe ve Farrington 2005; Oliphant ve ark. 2020). Dahası deneysel yöntemlerin, disiplinlerarası çalışmaların azlığı ve kesitsel ve öz-bildirime dayalı çalışmaların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Ayrıca kültürel faktörlerin yeterince incelenmediği ve mevcut çalışmaların büyük ölçüde Batı kültürleriyle sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu durum küresel empati dinamiklerini anlamada önemli bir boşluk oluşturmaktadır (Rey ve ark. 2016). Sonuç olarak empati, bireyler arası dayanışmayı ve sosyal uyumu teşvik ederek toplumlar için kritik bir sosyal beceri olarak kabul edilmektedir. Ancak empati eksikliği antisosyal davranışları artırarak toplumsal bölünmelere ve çatışmalara zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle empati geliştirme programlarının yaygınlaştırılması ve toplum yanlısı davranışların teşvik edilmesi, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

Gelecek araştırmalarda empati kavramının daha kapsamlı ve net bir şekilde tanımlanması ve ölçülmesi kritik önem taşımaktadır. Bilişsel ve duygusal empatiyi bir arada ele alan yeni ölçekler geliştirilerek mevcut yöntemlerin geçerliliği artırılmalıdır (Zych ve ark. 2020). Ayrıca disiplinlerarası ve boyamsal tasarımlarla desteklenen çalışmalar, empatinin gelişimsel süreçlerini ve davranışsal sonuçlarını daha derinlemesine incelemelidir. Özellikle kültürün empati, antisosyal ve toplum yanlısı davranışlar temelinde yeterince çalışmadığı görülmektedir (González 2017). Bu konularda sosyoloji ve ekonomi gibi diğer bilim alanlarıyla ortak çalışmaların yapılması önem arz etmektedir çünkü empati, toplum yanlısı davranışlar ve antisosyal davranışlar yalnızca psikolojik faktörlerle değil, aynı zamanda sosyal yapılar, ekonomik koşullar ve kültürel

normlarla da yakından ilişkilidir. Örneğin, sosyoloji empatiyi toplumsal normlar ve sosyal ağlar üzerinden ele alırken, ekonomi bireylerin işbirliği ve yardımseverlik eğilimlerini karar alma süreçleri bağlamında değerlendirmektedir. Disiplinlerarası bir yaklaşım bu karmaşık ilişkilerin daha bütüncül bir şekilde anlaşılmasına ve etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesine olanak tanıyacaktır. Bu nedenle empati geliştirme programlarının toplum yanlısı davranışlar üzerindeki etkilerini inceleyen deneysel çalışmaların yürütülmesi tavsiye edilmektedir. Bu tür çalışmalar farklı yaş gruplarında ve kültürel bağlamlarda empati eğitimlerinin etkisini değerlendirerek toplum yanlısı davranışların artışına ya da azalmasına neden olan faktörleri tespit edebilir (Rhee 2019). Son olarak günümüzde ön plana çıkan sosyal medya ve dijital platformların empati ve toplum yanlısı/antisosyal davranışlar üzerindeki etkilerini araştıran çalışmaların da yürütülmesi faydalı olacaktır. Bu tür çalışmalar dijital iletişim çağında empatinin nasıl şekillendiğini ve toplum yanlısı ve antisosyal davranışları anlamak açısından önemli veriler sağlayacaktır (Prot ve ark. 2013).

Pratik anlamda bu bulgular eğitim, klinik ve politika alanlarında önemli çıkarımlar sunmaktadır. Okul temelli empati eğitimleri, çocuklarda toplum yanlısı davranışları artırırken antisosyal eğilimleri azaltabilir (Spinrad ve Gal 2018; Qin ve ark 2022). Klinik alanda ise empati odaklı terapi ve müdahale programları, özellikle antisosyal kişilik bozukluğu ve psikopati gibi durumlarda bireylerin duygusal ve sosyal becerilerini geliştirmeye yardımcı olabilir (Decety ve Moriguchi 2007; Blair 2010). Örneğin duygu odaklı terapiler ve rol yapma teknikleri, bireylerin başkalarının perspektiflerini anlamalarını ve duygusal bağlantı kurmalarını kolaylaştırarak kişilerarası ilişkilerde iyileşme sağlayabilir (Batson ve ark. 1991). Benzer şekilde ceza adalet sisteminde empati odaklı rehabilitasyon programları, suç tekrarını önlemede etkili bir yöntem olabilir (Trivedi-Bateman 2019). Sonuç olarak empati yalnızca bireysel bir yetenek değil, toplumsal refahı şekillendiren kolektif bir kaynaktır. Bu nedenle empatiyi merkeze alan teorik ve uygulamalı çalışmalar, daha uyumlu ve sürdürülebilir bir toplum inşasında kilit rol oynamaktadır.

Kaynaklar

- Althaus M, Groen Y, van der Schaft L, Minderaa RB, Tucha O, Mulder LJM et al. (2014) Sex differences in orienting to pictures with and without humans: evidence from the cardiac evoked response and the cortical long latency parietal positivity. *PLoS One*, 9:e108224.
- Álvarez-García D, González-Castro P, Núñez J, Rodríguez C, Cerezo R (2019) Impact of family and friends on antisocial adolescent behavior: the mediating role of impulsivity and empathy. *Front Psychol*, 10:2071.
- Al-Yaaribi A, Kavussanu M (2017) Teammate prosocial and antisocial behavior predict task cohesion and burnout: the mediating role of affect. *J Sport Exerc Psychol*, 39:199-208.
- Azeredo A, Figueiredo P, Ramião E, Moreira D, Barroso R, Barbosa F (2023) Reference values regarding measure of Basic Empathy Scale in forensic adolescents. *Prof Psychol Res Pract*, 54:60-69.
- Banissy MJ, Kanai R, Walsh V, Rees G (2012) Inter-individual differences in empathy are reflected in human brain structure. *Neuroimage*, 62:2034-2039.
- Baron-Cohen S, Wheelwright S (2004) The empathy quotient: an investigation of adults with Asperger's syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *J Autism Dev Disord*, 34:163-175.
- Batson C, Dyck JL, Brandt JR, Batson JG, Powell AL, McMaster MR et al. (1988) Five studies testing two new egoistic alternatives to the empathy-altruism hypothesis. *J Pers Soc Psychol*, 55:52-77.
- Batson C, Batson J, Slingsby J, Harrell K, Peekna H, Todd R (1991) Empathic joy and the empathy-altruism hypothesis. *J Pers Soc Psychol*, 61:413-426.
- Beadle JN, Sheehan AH, Dahlben B, Gutchess AH (2013) Aging, empathy, and prosociality. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*, 70:213-222.
- Beattie A, Durham J, Harvey J, Steele J, McHanwell S (2011) Does empathy change in first- year dental students? *Eur J Dent Educ*, 16:e47-e54.
- Bellucci G, Camilleri J, Eickhoff S, Krueger F (2020) Neural signatures of prosocial behaviors. *Neurosci Biobehav Rev*, 118:186-195.
- Blair RJR (2005) Responding to the emotions of others: dissociating forms of empathy through the study of typical and psychiatric populations. *Conscious Cogn*, 14:698-718.
- Blair RJR (2008) Empathy, moral development, and callous-unemotional traits. *Curr Opin Neurobiol*, 18:166-170.
- Blair RJR (2010) Neuroimaging of psychopathy and antisocial behavior: a targeted review. *Curr Psychiatry Rep*, 12:76-82.
- Bora E, Baysan-Arabacı L (2009) Empati ölçeği Türkçe formunun üniversite öğrencilerinde psikometrik özellikleri. *Klin Psikofarmakol Bülteni*, 19:39-47.

- Brown S, Harkins L, Beech AR (2012) General and victim-specific empathy: associations with actuarial risk, treatment outcome, and sexual recidivism. *Sex Abuse*, 24:411–430.
- Bumbach MD, Culross BA, Datta SK (2022) Assessing the financial sustainability of high-fidelity and virtual reality simulation for nursing education: a retrospective case analysis. *Comput Inform Nurs*, 40:615–623.
- Burleson BR (2003) Emotional support skills. In *Handbook of Communication and Social Interaction Skills* (Eds Bryant J, Zillmann D):551–595. Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum.
- Cardona-Isaza A (2023) Empathy and prosocial behavior in adolescent offenders: the mediating role of rational decisions. *Sage Open*, 13:doi: 10.1177/21582440231202844.
- Caruso DR, Mayer JD (1998) The Multidimensional Emotional Empathy Scale. https://scholars.unh.edu/personality_lab/21 (Accessed 01.08.2025).
- Chang S, Tillem S, Benson-Williams C, Baskin-Sommers A (2021) Cognitive empathy in subtypes of antisocial individuals. *Front Psychiatry*, 12:677975.
- Chirico A, Scurati G, Maffi C, Huang S, Graziosi S, Ferrise F et al. (2020) Designing virtual environments for attitudes and behavioral change in plastic consumption: a comparison between concrete and numerical information. *Virtual Real*, 25:107–121.
- Choi S, Cho YI (2013) Influence of psychological and social factors on bystanders' roles in school bullying among Korean-American students in the United States. *Sch Psychol Int*, 34:67–81.
- Cikara M, Bruneau EG, Saxe RR (2011) Us and them: intergroup failures of empathy. *Curr Dir Psychol Sci*, 20:149–153.
- Cohen D (1998) Culture, social organization, and patterns of violence. *J Pers Soc Psychol*, 75:408–420.
- Colman AM (2009) *A Dictionary of Psychology*. Oxford, Oxford University Press.
- Colman I, Murray J, Abbott RA, Maughan B, Kuh D, Croudace TJ et al. (2009) Outcomes of conduct problems in adolescence: 40 year follow-up of national cohort. *BMJ*, 338:b201.
- Courtright KE, Mackey DA, Packard SH (2005) Empathy among college students and criminal justice majors: identifying predispositional traits and the role of education. *J Crim Justice Educ*, 16:125–144.
- Cuff BM, Brown SJ, Taylor L, Howat DJ (2016) Empathy: a review of the concept. *Emot Rev*, 8:144–153.
- Czap NV, Czap HJ, Burbach ME, Lynne GD (2014) Gender in environmental context: an effect of property rights, fines, and empathy nudging. *Int J Econ Financ*, 6:11–23.
- Davis MH (1980) A multidimensional approach to individual differences in empathy. In *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, vol 10 :85. Washington DC, American Psychological Association.
- Decety J, Jackson PL (2004) The functional architecture of human empathy. *Behav Cogn Neurosci Rev*, 3:71–100.
- Decety J, Lamm C (2006) Human empathy through the lens of social neuroscience. *ScientificWorldJournal*, 6:1146–1163.
- Decety J, Moriguchi Y (2007) The empathic brain and its dysfunction in psychiatric: implications for intervention across different clinical conditions. *BioPsychoSocial Med*, 1:22.
- Decety J, Meyer M (2008) From emotion resonance to empathic understanding: a social developmental neuroscience account. *Dev Psychopathol*, 20:1053–1080.
- Decety J, Michalska KJ (2010) Neurodevelopmental changes in the circuits underlying empathy and sympathy from childhood to adulthood. *Dev Sci*, 13:886–899.
- Decety J (2011) Dissecting the neural mechanisms mediating empathy. *Emot Rev*, 3:92–108.
- Di Lorenzo R, Girone A, Panzera N, Fiore G, Pinelli M, Venturi G et al. (2021) Empathy and perceived burden in caregivers of patients with schizophrenia spectrum disorders. *BMC Health Serv Res*, 21:556.
- Duradoni M, Gursesli M, Fiorenza M, Donati A, Guazzini A (2023) Cognitive empathy and the Dark Triad: a literature review. *Eur J Investig Health Psychol Educ*, 13:2642–2680.
- Eisenberg N, Miller P (1987) The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychol Bull*, 101:91–119.
- Eisenberg N, Spinrad TL (2014) Multidimensionality of prosocial behavior: rethinking the conceptualization and development of prosocial behavior. In *Prosocial Development: A Multidimensional Approach*, (Eds Padilla-Walker LM, Carlo G):17–39. Oxford, Oxford University Press.
- Engeler A, Yargıç Lİ (2007) Kişilerarası tepkisellik indeksi: Empatinin çok boyutlu ölçümü. *Yeni Symposium*, 45:119–127.
- Errasti J, Amigo I, Villadangos M (2017) Emotional uses of Facebook and Twitter: its relation with empathy, narcissism, and self-esteem in adolescence. *Psychol Rep*, 120:997–1018.
- Espejo-Siles R, Zych I, Llorent VJ (2020) Empathy, social and emotional competencies, bullying perpetration and victimization as longitudinal predictors of somatic symptoms in adolescence. *J Affect Disord*, 271:145–151.
- Fairchild G, Goozen S, Calder A, Goodyer I (2013) Research review: evaluating and reformulating the developmental taxonomic theory of antisocial behaviour. *J Child Psychol Psychiatry*, 54:924–940.

- Fan Y, Duncan NW, De Greck M, Northoff G (2011) Is there a core neural network in empathy? an fMRI based quantitative meta-analysis. *Neurosci Biobehav Rev*, 35:903-911.
- Farrington DP (2007) Childhood risk factors and risk-focused prevention. In *The Oxford Handbook of Criminology*, 4th ed. (Eds Maguire M, Morgan R, Reiner R):602-640. Oxford, Oxford University Press.
- Ferretti F, Pozza A, Carabellese F, Schimmenti A, Santoro G, Mandarelli G et al. (2021) Non-intimate relationships and psychopathic interpersonal and affective deficit as risk factors for criminal career: a comparison between sex offenders and other offenders. *Front Psychol*, 12:600370.
- Finlay KA, Stephan WG (2000) Improving intergroup relations: the effects of empathy on racial attitudes. *J Appl Soc Psychol*, 30:1720-1737.
- Frick PJ, White SF (2008) Research review: the importance of callous-unemotional traits for developmental models of aggressive and antisocial behavior. *J Child Psychol Psychiatry*, 49:359-375.
- Frith U, Frith CD (2003) Development and neurophysiology of mentalizing. *Philos Trans R Soc Lond B Biol Sci*, 358:459-473.
- Galinsky AD, Moskowitz GB (2000) Perspective-taking: decreasing stereotype expression, stereotype accessibility, and in-group favoritism. *J Pers Soc Psychol*, 78:708-724.
- Geer JH, Estupinan LA, Manguno-Mire GM (2000) Empathy, social skills, and other relevant cognitive processes in rapists and child molesters. *Aggress Violent Behav*, 5:99-126.
- Gerdes KE, Segal EA, Lietz CA (2010) Conceptualising and measuring empathy. *Br J Soc Work*, 40:2326-2343.
- Gill K, Calkins S (2003) Do aggressive/destructive toddlers lack concern for others? behavioral and physiological indicators of empathic responding in 2-year-old children. *Dev Psychopathol*, 15:55-71.
- Gini G, Albiero P, Benelli B, Altoe G (2007) Does empathy predict adolescents' bullying and defending behavior? *Aggress Behav*, 33:467-476.
- González HG (2017) Introducing educational intervention about empathy and intercultural bias. In *Empathy: An Evidence-Based Interdisciplinary Perspective* (Ed M Kondo):63-78. London, Intech.
- Hall JA, Schwartz R (2019) Empathy present and future. *J Soc Psychol*, 159:225-243.
- Hein G, Singer T (2008) I feel how you feel but not always: The empathic brain and its modulation. *Curr Opin Neurobiol*, 18:153-158.
- Heller A, Greischar L, Honor A, Anderle M, Davidson R (2011) Simultaneous acquisition of corrugator electromyography and functional magnetic resonance imaging: a new method for objectively measuring affect and neural activity concurrently. *Neuroimage*, 58:930-934.
- Hepach R, Warneken F (2018) Editorial overview: Early development of prosocial behavior: Revealing the foundation of human prosociality. *Curr Opin Psychol*, 20:iv-viii.
- Hilbig B, Zettler I, Moshagen M, Heydasch T (2013) Tracing the path from personality-via cooperativeness-to conservation. *Eur J Pers*, 27:319-327.
- Hilgard J, Weinberg A, Proudfit G, Bartholow B (2014) The negativity bias in affective picture processing depends on top-down and bottom-up motivational significance. *Emotion*, 14:940-949.
- Hodges SD, Biswas-Diener R (2007) Balancing the empathy expense account: Strategies for regulating empathic response. In *Empathy in Mental Illness* (Eds TFD Farrow, PWR Woodruff):389-407. Cambridge, UK, Cambridge University Press.
- Hoffman M (2000) *Empathy and Moral Development: Implications For Caring and Justice*. Cambridge, UK, Cambridge University Press.
- Hogan R (1969) Development of an empathy scale. *J Consult Clin Psychol*, 33:307-316.
- Hogan V, Hogan M, Hodgins M (2016) A study of workaholism in Irish academics. *Occup Med*, 66:460-465.
- Islam T, Ali G, Asad H (2019) Environmental csr and pro-environmental behaviors to reduce environmental dilapidation. *Manag Res Rev*, 42:332-351.
- Jolliffe D, Farrington DP (2004) Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis. *Aggress Violent Behav*, 9:441-476.
- Jolliffe D, Farrington D (2005) Development and validation of the basic empathy scale. *J Adolesc*, 29:589-611.
- Jolliffe D, Farrington DP (2011) Is low empathy related to bullying after controlling for individual and social background variables? *J Adolesc*, 34:59-71.
- Jolliffe D, Farrington DP (2021) Measuring empathy using the Basic Empathy Scale. In *Empathy versus Offending, Aggression and Bullying: Advancing Knowledge Using the Basic Empathy Scale* (Eds. D Jolliffe, DP Farrington):1-7. London, Routledge.
- Khachatryan M, Czap NV (2016) Different strokes for different folks: Gender and emotions in an environmental game. *Sustain Agric Res*, 5:81-93.
- Kim KJ, Lee J, Choi MJ (2024) Effect of infection control simulation based on a negative pressure isolation room using mixed reality. *Comput Inform Nurs*, 42:608-617.
- Knafo A, Zahn-Waxler C, Van Hulle C, Robinson JL, Rhee SH (2008) The developmental origins of a disposition toward empathy: Genetic and environmental contributions. *Emotion*, 8:737-752.

- Korkmaz S, Hacikeleşoğlu H (2021) Prososyallik, empatik eğilim ve dindarlık arasındaki ilişkiler üzerine bir araştırma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50:535-569.
- Krebs D (1982) Prosocial behavior, equity, and justice. In *Equity and Justice in Social Behavior* (Eds J Greenberg, RL Cohen):261-308. New York, Academic Press.
- Lamm C, Decety J, Singer T (2011) Meta-analytic evidence for common and distinct neural networks associated with directly experienced pain and empathy for pain. *Neuroimage*, 54:2492-2502.
- Lampert B, Unterrainer C, Seubert C (2019) Exhausted through client interaction detached concern profiles as an emotional resource over time? *PLoS One*, 14:e0216031.
- Leeming E, Hayes S (2016) Parents are people too: the importance of parental psychological flexibility. *Clin Psychol Sci Pract*, 23:158-160.
- Lenzi M, Sharkey J, Vieno A, Mayworm A, Dougherty D, Nylund-Gibson K (2015) Adolescent gang involvement: The role of individual, family, peer, and school factors in a multilevel perspective. *Aggress Behav*, 41:386-397.
- Lévy J, Yirmiya K, Goldstein A, Feldman R (2019) The neural basis of empathy and empathic behavior in the context of chronic trauma. *Front Psychiatry*, 10:562.
- Li N, Li Q (2022) The effect of family atmosphere on chinese college students' prosocial behavior: the chained mediation role of gratitude and self-efficacy. *Front Psychol*, 13:796927.
- Li R (2018) College students' interpersonal relationship and empathy level predict internet altruistic behavior—empathy level and online social support as mediators. *Psychol Behav Sci*, 7:1-7.
- Lipps T (1903) *Einfühlung, innere Nachahmung, und Organempfindungen* [Empathy, inner imitation, and physical sensation]. *Arch Psychol*, 1:185-204.
- Little C, Solomonova E, Jordan M, Klein N, Jennings B, Schmidtman G et al. (2023) The discrimination of self from other as a component of empathy. *Emotion*, 23:1773.
- Liu R (2023) The relationship between empathic deficits and risk of antisocial personality disorder. *J Educ Humanit Soc Sci*, 8:152-157.
- Lockwood PL, Seara-Cardoso A, Viding E (2014) Emotion regulation moderates the association between empathy and prosocial behavior. *PLoS One*, 9:e96555.
- Lucas GM, Knowles ML, Gardner WL, Molden DC, Jefferis VE (2010) Increasing social engagement among lonely individuals: the role of acceptance cues and promotion motivations. *Pers Soc Psychol Bull*, 36:1346-1359.
- Luo YL (2018) Neural mechanisms of empathy and prosocial behavior. *Psychol Rev*, 125:473-494.
- Mackenzie S (2006) Situationally edited empathy: an effect of socio-economic structure on individual choice. *Crit Criminol*, 14:365-385.
- May J (2011) Egoism, empathy, and self-other merging. *South J Philos*, 49, 25-39.
- McLaren V, Vanwoerden S, Sharp C (2019) The basic empathy scale: factor structure and validity in a sample of inpatient adolescents. *Psychol Assess*, 31:1208-1219.
- Mehrabian A (1996) Pleasure-arousal-dominance: a general framework for describing and measuring individual differences in temperament. *Curr Psychol*, 14:261-292.
- Mitsopoulou E, Giovazolias T (2015) Personality traits, empathy and bullying behavior: a meta-analytic approach. *Aggress Violent Behav*, 21:61-72.
- Morrison E (2006) Doing the job well: an investigation of pro-social rule breaking. *J Manag*, 32:5-28.
- Muzumdar J (2016) An overview of comic books as an educational tool and implications for pharmacy. *Innov Pharm*, 7(4):1.
- Newton NC, Bussey K (2012) The age of reason: an examination of psychosocial factors involved in delinquent behaviour. *Leg Criminol Psychol*, 17:75-88.
- Nguyen-Van P, Stenger A, Tiet T (2021) Social incentive factors in interventions promoting sustainable behaviors: a meta-analysis. *PLoS One*, 16:e0260932.
- O'Malley AJ, Arbesman S, Steiger DM, Fowler JH, Christakis NA (2012) Egocentric social network structure, health, and pro-social behaviors in a national panel study of Americans. *PLoS One*, 7:e36250.
- Osman M, Lv J, Proulx M (2018) Can empathy promote cooperation when status and money matter? *Basic Appl Soc Psychol*, 40:201-218.
- Oliphant Z, Jaynes C, Moule R (2020) Social preferences and environmental behavior: a comparison of self-reported and observed behaviors. *Sustainability*, 12:6023.
- Önal A, Rapp M, Sebold M, Garbusow M, Chen H, Kuitunen-Paul S et al. (2021) Empathy and the ability to experience one's own emotions modify the expression of blatant and subtle prejudice among young male adults. *J Psychiatr Res*, 137:471-479.

- Park K, Kim D, Kim S, Yi Y, Jeong J, Chae J et al. (2015) The relationships between empathy, stress and social support among medical students. *Int J Med Educ*, 6:103-108.
- Penner L, Dovidio J, Piliavin J, Schroeder D (2005) Prosocial behavior: multilevel perspectives. *Annu Rev Psychol*, 56:365-392.
- Pertz M, Braunwarth JI, Steinbach J, Wißing S, Thoma P (2022) Social problem solving and trait socioemotional abilities in ambulatory stroke patients. *J Clin Exp Neuropsychol*, 44:195-209.
- Pino M, Masedu F, Vagnetti R, Attanasio M, Giovanni C, Valenti M et al. (2020) Validity of social cognition measures in the clinical services for autism spectrum disorder. *Front Psychol*, 11:4.
- Pollerhoff L, Stietz J, Depow GJ, Inzlicht M, Kanske P, Li SC, Reiter AM et al. (2022) Investigating adult age differences in real-life empathy, prosociality, and well-being using experience sampling. *Sci Rep*, 12:34-50.
- Prot S, Gentile D, Anderson C, Suzuki K, Swing E, Lim K et al. (2013) Long-term relations among prosocial-media use, empathy, and prosocial behavior. *Psychol Sci*, 25:358-368.
- Qin G, Xie R, Wang D, Wu W, Wan S, Li W (2022) The relationship between empathy and school adjustment of left-behind children: the mediating role of coping styles. *Front Psychol*, 13:883718.
- Rathje S, Hackel L, Zaki J (2021) Attending live theatre improves empathy, changes attitudes, and leads to pro-social behavior. *J Exp Soc Psychol*, 95:104138.
- Raza A, Farrukh M, Iqbal M, Farhan M, Wu Y (2021) Corporate social responsibility and employees' voluntary pro-environmental behavior: the role of organizational pride and employee engagement. *Corp Soc Responsib Environ Manag*, 28:1104-1116.
- Rey R, Lazuras L, Casas J, Barkoukis V, Ortega-Ruiz R, Tsorbatzoudis H (2016) Does empathy predicts (cyber) bullying perpetration, and how do age, gender and nationality affect this relationship? *Learn Individ Differ*, 45:275-281.
- Rhee S (2019) Effects of an empathy training program for youth: A meta-analysis. *Child Adolesc Soc Work J*, 36:39-48.
- Rizkyanti C, Wahyuni C, Alatas S (2021) Empathy and defender role in bullying at school: student-teacher relationship as mediator. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 19:227-246.
- Rodriguez C (2013) Analog of parental empathy: association with physical child abuse risk and punishment intentions. *Child Abuse Negl*, 37:493-499.
- Romeo R, Knapp M, Scott S (2006) Economic cost of severe antisocial behaviour in children-and who pays it. *Br J Psychiatry*, 188:547-553.
- Romero-Martínez Á, Lila M, Moya-Albiol L (2016) Empathy impairments in intimate partner violence perpetrators with antisocial and borderline traits: A key factor in the risk of recidivism. *Violence Vict*, 31:347-360.
- Rowe D, Kaufman J (2023) The show must go on: functional, quality, and possible needs for theater and the creative arts. *Possibility Studies & Society*, 1:113-117.
- Rütgen M, Pletti C, Tik M, Kraus C, Pfabigan D, Sladky R et al. (2019) Antidepressant treatment, not depression, leads to reductions in behavioral and neural responses to pain empathy. *Transl Psychiatry*, 9:e496.
- Shirtcliff E, Vitacco M, Graf A, Gostisha A, Merz J, Zahn-Waxler C (2009) Neurobiology of empathy and callousness: implications for the development of antisocial behavior. *Behav Sci Law*, 27:137-171.
- Sinclair S, Beamer K, Hack TF, McClement S, Raffin Bouchal S, Chochinov HM et al. (2017) Sympathy, empathy, and compassion: A grounded theory study of palliative care patients' understandings, experiences, and preferences. *Palliat Med*, 31:437-447.
- Singer T (2006) The neuronal basis and ontogeny of empathy and mind reading: review of literature and implications for future research. *Neurosci Biobehav Rev*, 30:855-63.
- Singer T, Seymour B, O'Doherty J, Kaube H, Dolan RJ, Frith CD (2004) Empathy for pain involves the affective but not sensory components of pain. *Science*, 303:1157-1162.
- Sivaratnam C, Cornish K, Gray K, Howlin P, Rinehart N (2012) Brief report: assessment of the social-emotional profile in children with autism spectrum disorders using a novel comic strip task. *J Autism Dev Disord*, 42:2505-2512.
- Smith A (2002) *The Theory of Moral Sentiments*. Cambridge, UK, Cambridge University Press.
- Smith K, Norman G, Decety J (2017) The complexity of empathy during medical school training: evidence for positive changes. *Med Educ*, 51:1146-1159.
- Smith K, Norman G, Decety J (2019) Medical students' empathy positively predicts charitable donation behavior. *J Posit Psychol*, 15:734-742.
- Smith-Flores AS, Bonamy GJ, Powell LJ (2023) Children's reasoning about empathy and social relationships. *Open Mind*, 7:837-854.
- Spanierman L, Poteat V, Beer A, Armstrong P (2006) Psychosocial costs of racism to whites: Exploring patterns through cluster analysis. *J Couns Psychol*, 53:434-441.
- Spinrad TL, Gal DE (2018) Fostering prosocial behavior and empathy in young children. *Curr Opin Psychol*, 20:40-44.
- Stanger N, Kavussanu M, Ring C (2017) Gender moderates the relationship between empathy and aggressiveness in sport: the mediating role of anger. *J Appl Sport Psychol*, 29:44-58.

- Stanger N, Kavussanu M, McIntyre D, Ring C (2016) Empathy inhibits aggression in competition: The role of provocation, emotion, and gender. *J Sport Exerc Psychol*, 38:4-14.
- Steinberg L, Silk JS (2002) Parenting adolescents. In *Handbook of parenting Volume 1: Children and Parenting* (Eds MH Bornstein:103-134. Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum.
- Stephan WG, Finlay K (1999) The role of empathy in improving intergroup relations. *J Soc Issues*, 55:729-743
- Stocks EL, Lishner DA, Waits BL, Downum EM (2011) I'm embarrassed for you: The effect of valuing and perspective taking on empathic embarrassment and empathic concern. *J Appl Soc Psychol*, 41:1-26.
- Suazo I, Pérez-Fuentes MDC, Molero Jurado MDM, Martos Martínez Á, Simón Márquez MDM, Barragán Martín AB et al. (2020) Moral sensitivity, empathy and prosocial behavior: Implications for humanization of nursing care. *Int J Environ Res Public Health*, 17:8914.
- Telle N, Pfister H (2015) Positive empathy and prosocial behavior: a neglected link. *Emotion Rev*, 8:154-163.
- Thau S, Crossley C, Bennett R, Sczesny S (2007) The relationship between trust, attachment, and antisocial work behaviors. *Hum Relat*, 60:1155-1179.
- Tillem S, Chang SAA, Baskin-Sommers A (2020) Comparison of socio-affective processing across subtypes of antisocial psychopathology. In *The Handbook of The Philosophy and Science of Punishment* (Eds F Focquaer, E Shaw, BN Waller):288-302. New York, Routledge.
- Titchener EB (1909) *Lectures on the Experimental Psychology of the Thought Processes*. New York NY, Macmillan.
- Topçu Ç, Erdur-Baker Ö, Çapa-Aydın Y (2010) Temel Empati Ölçeği Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma Rehberlik Dergisi*, 4:174-182.
- Trivedi-Bateman N (2019) The combined roles of moral emotion and moral rules in explaining acts of violence using a situational action theory perspective. *J Interpers Violence*, 36:17-18.
- Turan N, Durgun H, Kaya H, Aştı T (2021) Turkish adaptation of the Multidimensional Emotional Empathy Scale: A validity and reliability study. *Perspect Psychiatr Care*, 57:455-462.
- Utomo K (2022) Investigations of cyber bullying and traditional bullying in adolescents on the roles of cognitive empathy, affective empathy, and age. *Int J Instr*. 15:937-950
- Vachon D, Lynam D (2015) Fixing the problem with empathy: Development and validation of the affective and cognitive measure of empathy. *Assessment*, 23:135-149.
- Van der Graaff J, Carlo G, Crocetti E, Koot HM, Branje S (2018) Prosocial behavior in adolescence: Gender differences in development and links with empathy. *J Youth Adolesc*, 47:1086-1099.
- van Hazebroek B, Olthof T, Goossens F (2016) Predicting aggression in adolescence: The interrelation between (a lack of) empathy and social goals. *Aggress Behav*, 43:204-214.
- van Noorden THJ, Haselager GJT, Cillessen AHN, Bukowski WM (2015) Empathy and involvement in bullying in children and adolescents: A systematic review. *J Youth Adolesc*, 44:637-657.
- van Rijn J, Quiñones EJ, Barham BL (2018) Does Empathic Concern for Children Explain the Gender-Donations Gap? Staff Paper No. 586. Madison, WI; University of Wisconsin-Madison.
- Vargas E, Delgado A, Torres S, Carrasco-Ribelles L, Marín-Morales J, Raya M (2022) Virtual reality stimulation and organizational neuroscience for the assessment of empathy. *Front Psychol*, 13:993162.
- Verona E, Bresin K, Patrick CJ (2013) Revisiting psychopathy in women: Cleckley/Hare conceptions and affective response. *J Abnorm Psychol*, 122:1088-1093.
- von Dawans B, Trueg A, Voncken M, Dziobek I, Kirschbaum C, Domes G et al. (2022) Empathy modulates the effects of acute stress on anxious appearance and social behavior in social anxiety disorder. *Front Psychiatry*, 13:875750.
- Völlm BA, Taylor ANW, Richardson P, Corcoran R, Stirling J, McKie S, et al (2006) Neuronal correlates of theory of mind and empathy: A functional magnetic resonance imaging study in a nonverbal task. *NeuroImage*, 29:90-98.
- Wagner U, Handke L, Walter H (2015) The relationship between trait empathy and memory formation for social vs. non-social information. *BMC Psychology*, 3:2.
- Wang L, Sheng G, She S, Xu J (2022) Impact of empathy with nature on pro-environmental behaviour. *Int J Consum Stud*, 47:652-668.
- Warrier V, Toro R, Chakrabarti B, iPSYCH-Broad Autism Group, Børglum AD, Grove J et al. (2018) Genome-wide analyses of self-reported empathy: correlations with autism, schizophrenia, and anorexia nervosa. *Transl Psychiatry*, 8:35.
- Westbury H, Neumann DL (2008) Empathy-related responses to moving film stimuli depicting human and non-human animal targets in negative circumstances. *Biol Psychol*, 78:66-74.
- Wiehe VR (2003) Empathy and narcissism in a sample of child abuse perpetrators and a comparison sample of foster parents. *Child Abuse Negl*, 27:541-555.
- Wilson H, Stover C, Berkowitz S (2009) Research review: The relationship between childhood violence exposure and juvenile antisocial behavior: a meta-analytic review. *J Child Psychol Psychiatry*, 50:769-779.

- Wink M, LaRusso M, Smith R (2021) Teacher empathy and students with problem behaviors: examining teachers' perceptions, responses, relationships, and burnout. *Psychol Sch*, 58:1575-1596.
- Winter K, Spengler S, Bempohl F, Singer T, Kanske P (2017) Social cognition in aggressive offenders: Impaired empathy, but intact theory of mind. *Sci Rep*, 7:670.
- Yang Y, Tang Y, Peng W, Lü X, Li H, Chen J (2017) Empathy: The genetics-environment- endocrine-brain mechanism. *Chin Sci Bull*, 62:3729-3742.
- Yin Y, Wang Y (2023) Is empathy associated with more prosocial behaviour? A meta-analysis. *Asian J Soc Psychol*, 26:3-22.
- Yuguero O, Rius N, Soler-González J, Esquerda M (2022) Increase of burnout among emergency department professionals due to emotional exhaustion during the Sars cov2 pandemic: evolution from 2016 to 2021. *Medicine*, 101:e318
- Yüzbaşıoğlu MK, Kurnaz MA (2023) Deep relationship between the "Haha!" of humor and the "A-ha!" of learning: Context-based comic book development, teacher and student opinions. *Journal of Theoretical Educational Sciences*, 16:536-573.
- Zhang H, Gao X, Liang Y, Yao Q, Wei Q (2023) Does child maltreatment reduce or increase empathy? A systematic review and meta-analysis. *Trauma Violence Abuse*, 25:166-182.
- Zhao Y, Liu R, Zhang J, Luo J, Zhang W (2020) Placebo effect on modulating empathic pain: reduced activation in posterior insula. *Front Behav Neurosci*, 14:8.
- Zych I, Farrington D, Nasaescu E, Jolliffe D, Twardowska-Staszek E (2020) Psychometric properties of the basic empathy scale in polish children and adolescents. *Curr Psychol*, 41:1957-1966.
- Zych I, Ortega-Ruiz R, Marín-López I (2016). Cyberbullying: a systematic review of research, its prevalence and assessment issues in Spanish studies. *Psicol Educ (Madr)*, 22:5- 18.
- Zych I, Ttofi MM, Farrington DP (2019) Empathy and callous-unemotional traits in different bullying roles: A systematic review and meta-analysis. *Trauma Violence Abuse*, 20:3-21.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olunduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Etik Onay: Bu çalışma bir derleme yazısı olduğu için etik onaya gerek yoktur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.

Authors Contributions: The author(s) have declared that they have made a significant scientific contribution to the study and have assisted in the preparation or revision of the manuscript

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Ethical Approval: This review study does not require ethical clearance.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.

Financial Disclosure: No financial support was declared for this study..